

מדרשת בני

מבית מדרשו של
מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל
בעל "שבט הלוי"

פסקים
ובירורי
הלכה

חנוכה
בהלכה ובאגדה

כסלו
תשפ"ג

התודה והברכה לידידינו הנכבדים שתּרמו להוצאת הגליון

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' אביגדור יחזקאל

ב"ר יצחק חנה ז"ל

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' ברוך בענדיט

ב"ר יוסף מנחם ז"ל

לעילוי נשמת

רבינו מרן

בעל שבט הלוי זצוק"ל

מבית לוי

מבית מדרשו של מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל

דבורה הנביאה 15 בני ברק

טל: 03-5700279

פקס: 1533-5700279

פלא': 052-7152484

אימייל: m0779219211@gmail.com

הרב משה שטיין

דומ"צ בית הוראה זכרון מאיר

רב דקהל חסידים קרית הרצוג ב"ב

ראש כולל קרלין סטולין

כל הזכויות שמורות

מענה ההלכה

בימי חנוכה

בין השעות 8:00 בבוקר - 24:00 בלילה

0733-83-84-06

לקבלת החוברות ולתרומות ניתן לפנות למערכת

m0779219211@gmail.com - 052-7152484

הלכות חנוכה

פרק א'

ליל ראשון של חנוכה

מדליקים נרות בבית הכנסת בין מנחה למעריב.
בתפלת ערבית מתחילים לומר על הניסים, ואין מכריזים לפני שמונה עשרה
על הניסים*.
אבל תוך יב"ח אינו מתפלל לפני העמוד בחנוכה בשחרית מנחה וערבית^ב.

א. בשאר ההכרזות של יעלה ויבוא בליל ר"ח, הורה מרן זצ"ל להכריז, וכשלא
הכריזו הכריז בעצמו יעלה ויבוא.

אבל לגבי חנוכה נהג כמו שכתב בליקוטי מהרי"ח שהמנהג שאין מכריזים, שכיון
שמדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת לפני מעריב זה מזכיר לומר על הניסים.
ואמר מרן זצ"ל שלפ"ז כשלילה ראשון של חנוכה במוצאי שבת יש להכריז כיון
שהדלקת הנרות בבית הכנסת היא לאחר מעריב. ובמ"ב (סי' רל"ו סק"ז) כ' דלאו
דווקא להכריז ר"ח או ותן טל ומטר אלא אפילו להכריז על הניסים שפיר דמי
ע"ש.

ב. כן נהג מרן זצ"ל, וכן הורה בבית המדרש.
ובמ"ב יש בזה סתירות, בסימן תרפ"ג (סק"א) כ' המ"ב מפמ"ג ששחרית אינו
מתפלל דיש הלל, וערבית מתפלל, ובסי' תרע"א (סקמ"ד) שמתפלל מנחה
ומעריב. ובסי' תקפ"א (סק"ו) בשם המחזה"ש שמוותר להתפלל שחרית עד הלל
ולא מוסף. אמנם בביאור הלכה (סי' קל"ב במאמר קדישין) כתב, האבל מתפלל
לפני העמוד אפילו בימים שאין אומרים בהם תחנון, אבל ימים שאין אומרים
בהם למנצח וא-ל ארך אפים אין לאבל להתפלל לפני העמוד.
ולמעשה יש בזה מנהגים שונים, ובשם החת"ס מובא שלא יתפלל שחרית, ובשם
הכת"ס שגם מנחה ומעריב לא יתפלל.

זמן הדלקת הנרות

- א. זמן ההדלקה עם צאת הכוכבים^ג. ומתפללים מעריב בזמנה בצאת הכוכבים ומדליקין מיד אח"כ^ד.
- ב. מי שיש לו מנין קבוע למעריב מאוחר יותר, מותר להדליק נרות חנוכה בזמנה עם צאת הכוכבים ולהתפלל מעריב אח"כ^ה.
- ג. נר חנוכה צריך לדלוק חצי שעה, וע"כ יתן כמות שמן בנר או יקח נר גדול שיספיק לחצי שעה^ו.
- ד. באם אינו יכול להדליק בזמן צאת הכוכבים, יכול להקדים ולהדליק

ג. שו"ע סי' תרע"ב ס"א דמדליקין עם סוף השקיעה, וכ' במ"ב (סק"א) דהיינו בצאת הכוכבים. [וע"ש במ"ב ובביאור^ל דהרבה ראשונים ופוסקים ס"ל דמדליקין בתחלת שקיעה שניה דהיינו שיעור מיל לפני צאת הכוכבים דר"ת]. ועיין בזה בשבה"ל (ח"א סי' קפ"ח וח"ד סי' ס"ו). [ומנהג תלמידי הגר"א בירושלים להדליק עם השקיעה שלנו (הראשונה). ומרן החזו"א זצ"ל הדליק כ-20 דקות אחרי השקיעה ואמר שכן נהגו אבותיו בעירו קוסובה שבליטא ע"פ שיטת הגר"א].

ד. ע"ש בביאור הלכה (ד"ה לא מאחרים) דהפמ"ג מסתפק אם להקדים נ"ח או מעריב. וביאור^ל נוטה דיתפלל קודם, דתדיר קודם וגם יש בה מ"ע דאורייתא של קר"ש, וע"כ כ' דידליק קודם צה"כ וכהשיטות דאפשר להדליק קודם, ע"ש. והמנהג שמתפללין מעריב בזמנה ומדליקין מיד אח"כ. ועיין בשבט הלוי (ח"א סי' קס"ב) במש"כ רמ"א סי' תרע"ב ס"ב שיש אומרים שבזוה"ז שמדליקין בפנים א"צ ליזהר להדליק קודם שתכלה רגל מן השוק, ומ"מ טוב יותר שיזהר גם בזה"ז. ומקורו בד"מ (סק"ד) בשם מהרי"ל דאף שמדליקין בפנים מ"מ חז"ל קבעו אם אפשר להדליק בשקיעת החמה.

ה. שמעתי ממרן זצ"ל, דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, לא שייך אלא כשעומד עכשיו לקיים שניהם ולא כשאינו עומד עתה להתפלל מעריב. [וכמ"ש בשאג"א סי' כ"ב].

ו. סי' תער"ב ס"ב.

משקיעת החמה. אבל לא יקדים להדליק מפלג המנחה^ז. ועדיף להדליק ע"י שליח מהשקיעה ואילך, ולא להדליק בעצמו מפלג המנחה. וכן מסתבר שעדיף להדליק בעצמו מאוחר מאשר להדליק בזמנו וע"י שליח^ח.

ה. זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, והוא כחצי שעה אחר צאת הכוכבים. אמנם בזמנינו שאנשים הולכים ברחוב מאוחר יותר, מן הדין זמן ההדלקה מאוחר יותר, כל זמן שאנשים הולכים ברחוב. וכמוכן שיש הבדל במציאות בין ערים לעיירות וכפרים בזמן זה. ומ"מ לכתחילה יקדים להדליק בצאת הכוכבים וכמו שתיקנו בתחלה, וגם דוריון מקדימין למצוות, וע"כ בעלי החנויות ישתדלו ג"כ להדליק בזמן צאת הכוכבים^ט.

ז. כ' בשו"ע סי' תרע"ב ס"א, יש מי שאומר שאם הוא טרוד יכול להדליק מפלג המנחה ולמעלה, ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק. וכ' המ"ב (סק"ב), דפלגה"מ הוא שעה ורבע זמנית קודם צאת הכוכבים. ויכול לברך ג"כ, ובשעה"צ כ' שכ"כ פר"ח, ועי' ברכ"י דנקטינן להלכה כהיש מי שאומר ע"כ. ועיין בשבט הלוי (ח"ד סי' ס"ו) שהחיד"א חזר בו בפ"י כסא רחמים למסכת סופרים (פ"כ) מ"ש בברכ"י, אמנם משמעות הפמ"ג (ר"ס תרע"ב) להלכה כהמ"ב דיכול לברך. וע"כ להדליק מפלגה"מ ולמעלה אפילו בשעה"ד אינו ברור להלכה. ופשוט שמי שיכול להדליק בזמנו ע"י שליח או בעצמו מפלגה"מ, שידליק בזמנו ע"י שליח שבזה יוצא בודאי, דמפלגה"מ יש ספק אם יוצא.

ח. בשבט הלוי (שם) כתב ויש להסתפק באופן שיכול להדליק בעצמו מאוחר, או בזמנה ע"י שליח, דמצד א' מצוה בו יותר מבשלוחו, ומצד שני שמא זריזין מקדימין ע"י שליח, ומצוה מן המובחר ע"י שליח (היינו להדליק בזמנה) עדיף ממצוה בו יותר מבשלוחו. והביא שדן בזה בס' חתן סופר (שער הטוטפות פי"א) וכבר קדמו בעיקר הספק בפמ"ג או"ח ר"ס תרכ"ה, (ולגבי מצוה מן המובחר עיין בשבה"ל (ח"ב סי' קל"ה) בשם החכמ"א, וע"ש בכל זה). ומסיק דסוגיא דעלמא נוטה יותר שידליק בעצמו מאוחר כל זמן שיוכל לברך, ע"ש. (וע"ע בשבה"ל ח"ט סי' קמ"ב לגבי פלגה"מ).

ט. שמעתי ממרן זצ"ל. (וראה להלן פרק ג' ס"ח ובהערה שם לגבי סוף הזמן במוצש"ק). וכ"כ בשבה"ל (ח"ז סו"ס פ"ד) דהמצוה להקדים בזה"ז כעין שורש תקנתם בתחלה. וע"ע בשבט הלוי (חי"א סי' קס"ב א') מ"ש לבאר בזה.

ו. מי שבא לביתו מאוחר בלילה, המנהג שמדליק בברכה אף אם אין לו בני בית או שהם ישנים^י. וגם אם בא לביתו סמוך [בתוך חצי שעה] לעלות השחר יכול להדליק בברכה אף שגמר החצי שעה של ההדלקה תהיה כבר לאחר עלוה"ש^{יא}.

ז. כשהבעל חוזר מאוחר לביתו, ידליק כשבא לבית ולא יצוה לאשתו להדליק עבורו בזמן^{יב}.

ח. כשהאשה חוזרת מאוחר לבית מסיבה כל שהיא, ימתין לה בעלה בהדלקה אף אם הוא מהמדליקים בחוץ^{יג}.

ט. נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקין^{יד}. והיינו בחצי

י. שמעתי ממרן זצ"ל. ועיין בס"י תרע"ב ס"ב דמדליק כל הלילה. ובמ"ב (ס"ק י"א) עד עמוד השחר ובברכה. והיינו דוקא אם בני הבית נעורים אבל אם ישנים ידליק בלא ברכה, (מ"א דה"ח וח"א). וע"ש בשעה"צ (ס"ק י"ז) דדעת החמד משה דאם אפשר יקיץ מבני הבית, ואם א"א להקיצם מ"מ ידליק ויברך, דלפ"ד המג"א אם יהיה אדם במקום שאין איש אף מאנשי הבית שם ידליק בלי ברכה. ולא ראינו זה בפוסקים, ואדרבה הש"ג כ' בשם ריא"ז דאף אם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק ומשמע דהיינו בברכה, וע"כ דאם אין אנשים לא יבטל המצוה וכן נוהגין העולם עכ"ל (החמד משה), וספק ברכות להקל, ומ"מ מי שרוצה לנהוג כוותיה אין מוחזין בידו, עכת"ד.

יא. שבט הלוי (ח"ח סי' קנ"ו ב'), דכן משמעות לשון השו"ע סי' תרע"ב ס"ב ומג"א ומ"ב שם דידליק כל הלילה, והיינו כל הלילה ממש והכי מסתבר.

יב. שמעתי ממרן זצ"ל, ועיין סי' תרע"ה ס"ג בביאורו^ל. ובחיי"א (כלל קנ"ד סל"ג). (ועיין לעיל ס"ד והערה ח').

יג. שמעתי ממרן זצ"ל. [מסופר על גדול אחד שהמתין כמה שעות לאשתו, ושאלוהו ע"ז, וענה דאיתא בגמ' נר שבת ונ"ח נר שבת עדיף משום שלום ביתו, ואם בטלו לגמרי נר חנוכה משום שלום בית, כ"ש שיש לדחות ההדלקה בכמה שעות]. ואמר שבל"ט המנהג שהולכת בזמן וממתין לה.

יד. סי' תר"ע ס"א.

שעה טו. ונמנעות ממלאכת מויה ותפירה וכדומה, אבל מלאכת המטבח כאפיה וכישול מותרת טז.

איסור אכילה לפני ההדלקה

- י. משהגיע זמן הדלקת נרות אסור לאכול סעודה. [דהיינו פת יותר מכביצה] אבל מעימה דהיינו פת עד כביצה או פירות אפילו הרבה מותר. ויש להחמיר שלא לאכול גם חצי שעה קודם זמן ההדלקה י.
- יא. מי שנמצא בעיר אחרת והוא בדרך להדליק בביתו, אסור לו לאכול קודם הדלקה, אע"פ שבזמן זה ממילא אינו יכול להדליק יב.
- יב. אשה שממתינה לבעלה שיבוא להדליק מותרת לאכול יט.

- טו. מ"ב (סק"ד), ובשעה"צ (סק"ז). והטעם כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה.
- טז. שמעתי ממרן זצ"ל, דכל מלאכה שיש בה עמל יש להמנע, ובעבודות המטבח לא נהגו איסור. וכן אמר דמשטיפת הרצפה ראוי להמנע, ושטיפת כלים במטבח לפי הענין.
- יז. בט"ז ומג"א סו"ס תרע"ב כתבו דאסור לאכול משהגיע הזמן. ובשעה"צ (ס"ק י"ד) כתב דגם חצי שעה קודם יש להחמיר מי שמתפלל בזמן צה"כ, [מחה"ש] ע"ש. וכן חצי שעה למי שמדליק בשקיעה. ודין טעימה נתבאר בסי' רל"ב ובהל' פסח סי' תל"א.
- יח. שמעתי ממרן זצ"ל.
- יט. שמעתי ממרן זצ"ל, כיון שהבעל מדליק ולא היא, וא"צ שתהיה בשעת הדלקה. [ועיין בנחלת צבי בהלכות מילה סי' רס"ב, שהאב אסור לאכול קודם מילת בנו. ואם כיבד אחר למול מותר לאכול, ועיי"ש אם המוהל מותר לאכול].

פרק ב'

מקום ההדלקה

- א. מצות נר חנוכה להניחו על פתח ביתו מבחוץ במקום שיראה לבני רשות הרבים משום פרסומי ניסא. ובשעת הסכנה שאינו ראוי לקיים המצוה מניחו על שלחנו ודיו^א. בזה"ז במקומותינו שאין סכנה ידליקנו בחלון או בדלת, [או בפתח הבית או החצר] במקום שנראה לרשות הרבים^ב.
- ב. המדליק נר חנוכה בחלון הפונה לרה"ר כשהוא גבוה למעלה מעשרים אמה [9.60-11.52 מ'] מרה"ר, כיון שאינו נראה לבני רה"ר אינו נחשב כמדליק לרה"ר^ג. ומ"מ כיון שמדליק בפנים ויש היכר לבני הבית יוצא בזה. ואם יש בנינים גבוהים ממול ידליק בחלון, ויהיה פרסום הנס לדיירי אותם הבנינים שרואים את הנרות^ד.
- א. שו"ע סי' תרע"א ס"ה, וע"ש דאם דר בעליה ואין לו פתח לרה"ר מניחו בחלון הסמוך לרה"ר.
- ב. עיין במ"ב (ס"ק ל"ט) ממג"א, דאם יש לו חלון הסמוך לרה"ר נכון יותר שיניחנו שם כדי שיהא היכר לבני רה"ר, אם לא במקום דשכיחא היזקא עי"ז. ומרן זצ"ל הדליק בדלת המרפסת הפונה לרה"ר, ומזוזה בימין ונר חנוכה משמאל, ובערב שבת הדליק במקום אחר, בחלון הבית שנראה לבתים שמסביב כדלהלן. ויש שנוהגים גם בזה"ז להדליק בפנים עיין בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ס"ו) ליישב המנהג. מלשון בעל העיטור דאחר שנהגו על הסכנה נהגו וע"ש עוד. ועיין בשבט הלוי (ח"ז סי' פ"ד) במש"כ דרך לימוד זכות עפמ"ש הריב"ש דההדלקה בביהכ"ס לפרסומי ניסא כיון שעתה אין יכולים לקיים המצוה כתקנה. וא"כ י"ל דפרסומי ניסא לבני ביתו יוצא בבית. ופרסומי ניסא לרבים יוצא ע"י הדלקה בביהכ"נ ע"ש.
- ג. בשו"ע סי' תרע"א ס"ו הניחו למעלה מכ' אמה לא יצא. [ואין נפק"מ אם מדליק בפנים או בחוץ, מ"ב ס"ק כ"ח]. ואפילו לקחה דלוקה והניחה למטה לא יצא דהדלקה עושה מצוה. [וכ' מ"ב, וצריך לחזור ולברך, פר"ח, וע"י בפמ"ג מש"כ בזה].
- ד. בשבט הלוי (ח"ד סי' ס"ה) כתב דכפי המנהג להניח בחלון, גם כשהחלון למעלה

- ג. יניח את הנרות למעלה משלשה טפחים מהקרקע"ה [24-28.8 ס"מ].
 השיעורים לפי חשבון טפח - לשיעור חזו"א 9.6 ס"מ, לשיעור רא"ח נאה 8 ס"מ. ומצוה להניחם למטה מעשרה טפחים, [80-96 ס"מ] ואם הניחה למעלה מעשרה יצא¹.
- ד. המדליק בחלון ואין לו חלון נמוך יכול להדליק גם למעלה מעשרה כיון שהחיבר הוא לחוץ לבני רה"ר².
- ה. ישתדל לכתחילה שיהיה גם הלהב בתוך עשרה טפחים³.

מכ' אמה לבני רה"ר יניח בחלון וא"צ להדליק בפתח הדירה או הבנין, דכיון שמדליק בפנים איכא היכרא לבני הבית ויוצא בזה, (ומה שאין יוצאים בלמעלה מעשרים היינו כשאינו נראה בבית), וגם משמע קצת בפמ"ג (סי' תרע"א מ"ז ה') דידליק בחלון למעלה מעשרים דמ"מ איכא היכרא קצת לבני רה"ר, ובמחה"ש (ס"ק ו') כ"כ בדרך אפשר. ומ"מ מעיקר התקנה תקנו חז"ל להדליק סמוך לרה"ר (ופליגי רש"י ותוס' אם בפתח הבית או בפתח החצר), וכיון דהאמת הוא שיש שכנים מכמה צדדים בבנינים שממול שיכולים לראות הנר, שלהם הוא בפחות מכ' אמה, נוסף למש"כ הפמ"ג דגם למעלה מכ' איכא היכרא קצת, וכן איכא היכר גמור לבני ביתו, איני רואה סיבה לשנות המנהג מכבר להדליק ככה"ג על פתח החלון). ובשיעור המרחק של השכנים ממול לא קבלנו דבר, אלא העיקר שרואים בראיה רגילה אף שהוא מרחוק, דדוקא מלמטה למעלה השיעור כ' אמה, דאין אדם משליך ראשו לאחוריו להביט למעלה כמש"כ המאירי ריש סוכה, עכת"ד.

- ה. סי' תרע"א ס"ו ובמ"ב (ס"ק כ"ו) דלמטה מג' אין ניכר שבעה"ב הניחו שם ומ"מ בדיעבד יצא, פר"ח.
- ו. שו"ע שם.
- ז. במ"ב (סקכ"ז) ובשעה"צ, דאם מדליק בחלון לרה"ר, ואין לו חלון נמוך, ידליק שם אף כשגבוה מעשרה טפחים.
- ח. שמעתי ממרן זצ"ל. והוא עפמ"ש בשעה"צ שם (ס"ק ל"ג) מפמ"ג, דאף בנרות שעוה ארוכים שמקום הלהב הוא למעלה מכ' אמה פסולה. ולפ"ז ה"ה בשיעור דיו"ד טפחים צריך שיהא הלהב בתוך עשרה, ולא סגי שתהא המנורה או השמן

ו. צריך להדליק הנרות במקום שאין חשש שיכבו ע"י הרוח או סיבה אחרת. ואם הדליק הנרות וכבו מחמת הרוח, אם הניחם במקום שמור ונכבו אח"כ ע"י פתיחת דלת או חלון וכדו', או שכא לתקנם ונכבו כשעסק בהם א"צ מדינא להדליקם שנית, דקיי"ל ככתה אין זקוק לה. ומ"מ ראוי להחמיר ולהדליק שנית^ט. אבל אם הניחם במקום שיש רוח ונכבו צריך לחזור ולהדליקם^י.

ז. בזה"ז שרבים מדליקים בפנים, מי שיש לו שני פתחים אינו חייב להדליק בשניהם מפני החשד^{יא}.

ח. מצוה להניחו במטח הסמוך לפתח משמאל, כדי שתהא מזווה בימין ונר חנוכה משמאל. וגם המדליקים בפנים יניחו בן לכתחילה. ופתח שאין בו מזווה יניח המנורה בימין^{יב}.

בתוך עשרה. וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ס"ה אות ב'), אלא שהביא מלקט יושר בשם התה"ד שאם תחתון של נר תוך יו"ד טפחים אע"פ שעליון גבוה הרבה אין בכך כלום. ושמעתי ממרן זצ"ל דבחו"ל לא הקפידו בזה כ"כ, וגם המדקדקים יכולים להקל בשיעור יו"ד טפחים עד מטר כשיעור של החת"ס באגודל. [שהוא 2.7 ס"מ, וא"כ י' טפחים הם 1.08 מטר].

ט. סי' תרע"ג ס"ב.

י. מ"ב (שם ס"ק כ"ה), ומ"מ לא יברך, [אחרונים]. וכן אם הדליק ורואה שהפתילה גרועה והנר יכבה במהרה, חייב לכבות ולחזור ולהדליק בפתילות אחרות, מ"ב שם.

יא. בסי' תרע"א ס"ח, חצר שיש לה ב' פתחים מב' רוחות צריך להדליק בשניהם מפני החשד, שיאמרו מדלא הדליק בזו, לא הדליק גם בשניה. וכ' הרמ"א דבזה"ז שכולם מדליקין בפנים א"צ אלא פעם א' בפנים. ושמעתי ממרן זצ"ל דגם המדליקים בחוץ בפתח או בחלון א"צ בזה"ז להדליק בב' רוחות מפני החשד, דכיון דרבים מדליקים בפנים ליכא חשדא. [וגם בזה"ז לא כולם מדליקים בזמן אחד, וגם המדליקים בחוץ יש שמדליקין בפתח הבית או החצר, או חדר המדרגות, או בחלון, וא"כ ליכא חשדא].

יב. שו"ע ורמ"א סי' תרע"א ס"ד.

גם בפתח שקבע בו מזוזה לחומרא בלבד, יש בו משום מזוזה בימין יג.

ט. גם כשבחלון יש זכוכית שאינה שקופה (אטומה), ואין נראה בחוץ מספר הנרות, יוצא יד"ח הדלקה לרשות הרבים כיון שנראה אור הנרות לרה"ר יד.

החייבים בהדלקה

י. כשהאשה איננה בכיתה כגון בבית חולים בית החלמה וכדו', והבעל אינו מדליק בבית, אלא בבית הוריו וכדו', יוצאת האשה בהדלקתו כיון שמדליק בעצמו. אבל אם אינו מדליק בעצמו ורק משתתף בפרוטת בהדלקת בעה"ב אינה יוצאת בהדלקתו טו.

יא. מחנכים את הקטנים שהגיעו לחינוך בהדלקת נר חנוכה. ויש לחנכם בנרות שדולקים חצי שעה כדי לחנכם למצוה כתיקונה. ואף דמדינא סגי לחנך בנר א' לכל לילה, מ"מ המנהג [היכא דאפשר] לחנכם בהדלקת כל הנרות טז.

יב. נער שנעשה בר מצוה בימי החנוכה, ומנהגו להדליק בשקיעת החמה, מ"מ ביום שנעשה בר מצוה ידליק בצאת הכוכבים, שאז נכנס לחיוב תורה ומצוות יז.

יג. שמעתי ממרן זצ"ל.

יד. שמעתי ממרן זצ"ל.

טז. שמעתי ממרן זצ"ל. [וכן שמעתי ממרן זצ"ל לגבי הדלק"נ שבת שיוצא הבעל בהדלקתה גם אם מדלקת בבית החלמה וכדומה].

טז. בס"י תרע"ה ס"ג דיש מי שאומר שקטן שהגיע לחינוך שהדליק עבור גדול יצא. וכ' הרמ"א ולדידן דכל א' מבני הבית מדליק בפ"ע, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק ג"כ. וכ' במ"ב (ס"ק י"ב) ונ"ל דלקטן א"צ להחמיר כולי האי ודי שידליק בכל לילה רק נר א' לכו"ע, ע"כ. [וע"ע שבה"ל ח"ג סי' ו' וח"ח סי' קנ"ב בענין חינוך].

יז. שמעתי ממרן זצ"ל. עיין בשבט הלוי (ח"ח סי' ד' ב'). לגבי מי שנעשה בר מצוה בליל שבת ומתפלל ועושה קידוש מבעו"י, שנוטה שלגבי קידוש דאורייתא לא יצאו ע"ש משו"ת חת"ס (או"ח סי' קע"ב) ומד"מ (סי' נ"ג סק"ג) בשם מהרי"ל

פרק ג'

דין אורח ובחורי ישיבה

א. אכסנאי בבית אחרים שאין מדליקין עליו בביתו צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה*. וצריך לשמוע הברכות מבעל הבית.^ב

ב. בזמנינו שהנרות מצויים נכון יותר שכל אורח ידליק בעצמו, ולא יצא בהדלקת נרות של בעה"ב, ע"י השתתפות בפרוטה.^ג

דמי שנעשה בר מצוה בשבת לא יתפלל לפני העמוד קבלת שבת כיון שאנו מתפללין מבעו"י בזמן תוספת שבת, וזה עדיין אינו שבת, וע"ש בתשובה. [וע"ע במג"א סי' רס"ז (סק"א) מהמרדכי דנער שנעשה בר מצוה בליל שבת, יוצא יד"ח קידוש בתוספת שבת, אף למ"ד תוספת שבת דרבנן, אפ"ה יוצא בקידוש זה כיון שיבוא אח"כ לידי חיוב דאורייתא. והמג"א הק' דהא אין קטן מוציא את הגדול אף שיבוא לידי חיוב דאורייתא ע"ש].

א. שו"ע סי' תרע"ז ס"א. וי"א שצריך בעה"ב להוסיף מעט שמן עבורו, וי"א שאין צריך. וי"א שצריך לתת שמן נוסף כשיעור חצי שעה (מ"ב סק"ג ושעה"צ סק"ח). וכ' עוד המ"ב וה"ה אם בעה"ב מקנה לו חלק בשמן במתנה.
ב. מ"ב (סק"ד).

ג. מסקנת המ"ב (סי' תרע"ז סק"ג ושעה"צ סק"י) דאם יש לאכסנאי נר, נכון יותר להדליק בעצמו לצאת דעת מהרי"ו שכתב דכהיום שהמנהג להיות מן המהדרין נר לכל א', יבואו לחשדו שלא הדליק נר חנוכה, (א"ר ודה"ח). ועסי' תרע"ז ס"א ובמ"ב שם באריכות דיש אופנים שאורח אינו חייב להדליק בעצמו כלל (כגון בסמוך לגמרי על שלחן בעה"ב) אם לא שרוצה להיות מהמהדרין. או כשאינו סמוך (אפילו אוכל על שלחנו), ויודע שאין מדליקין עליו בביתו, שהוא צריך להשתתף עם בעה"ב בפרוטה בשמן (ובפתילות - לשון רשב"א הובא בשבה"ל ח"א סי' ר"ה). או שיקנה לו בעה"ב חלק בשמן. (וצריך לשמוע הברכות מבעה"ב). ומ"מ אם יש לאכסנאי נר נכון יותר להדליק בעצמו. וביאר בשעה"צ (סק"י) לצאת דעת מהרי"ו שכתב דכהיון שהמנהג בעלמא מן המהדרין נר לכל אחד, יבואו לחשדו שלא הדליק נר חנוכה [א"ר ודה"ח].

- ג. מי שהוא בדרך ויודע שמדליקין עליו בביתו, והוא רוצה להדליק בעצמו בכרכה, יכוון קודם הזמן שמדליקים בביתו שאינו רוצה לצאת בהדלקתם. או שישתדל להדליק קודם הזמן שמדליקים בביתו. או שישמע הכרכות מאחר ויכוון לצאת בהם ויענה אמן ד.
- ד. בחורי ישיבה שנמצאים בישיבה חייבים בהדלקת נרות ואינם יוצאים ידי חובה בהדלקת אביהם בביתו^ה.

ובביאור^ל הביא שנחלקו האחרונים בשני אורחים בחדר אחד אם יכולים להשתתף זה עם זה, או רק באורח אצל בעה"ב הקילו בהשתתפות. וע"ש אריכות בשו"ע ובפוסקים כשיש לו חדר נפרד מה דינו ע"ש). והיינו דיש בנר חנוכה מצוה שיהא ממנו. וע"כ הורה מרן זצ"ל בבחור שנסע מהישיבה והשאיר את המנורה שלו בישיבה וביקש מחבירו שידליק עבורו, ולא השאיר שמן להדלקה, שצריך חבירו להקנות לו שמן ע"י אחר ורק באופן זה יצא יד"ח הדלקה.

- ד. בסי' תרע"ז ס"ג כ' המחבר, י"א דאע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בכרכות כי חייב לראות הנרות. (ועיין מ"ב דזה סותר לסי' תרע"ז ס"ג ע"ש). וכ' הרמ"א וכן נוהגין ואפי"ן אם הוא אצל יהודים ורואה הנרות אם רוצה להחמיר ע"ע ולהדליק בפ"ע מדליק ומברך עליהם וכן נוהגין, ע"כ. ובמ"ב (ס"ק ט"ו), ובלבד שיכוין במחשבתו קודם ההדלקה שאינו רוצה לצאת בשל אשתו, וממילא אין כאן ברכה לבטלה. ובמ"ב סקט"ז, ויש מהפוסקים (ב"י ומהרש"ל והפר"ח סתם כמותם) שסוברים דאחרי שחז"ל פטרוהו בהדלקת אשתו אינו יכול לומר איני רוצה לצאת בשל אשתי, וידליק בלא ברכה. והנה אף שאין למחות ביד הנוהגין לברך, מ"מ טוב יותר להדר לשמוע הכרכות מאחר ויכוין לצאת ויענה אמן וידליק נרותיו, או ישער להדליק הנרות ולברך זמן מה קודם שמדלקת אשתו בביתו, שהיא מדלקת אחר מעריב והוא ידליק קודם מעריב, ע"כ.

- ה. דכיון שהם בישיבה הרי אינם סמוכים על שלחן אביהם. וגם הנוהגים כדעת המחבר שאין מדליקין כל בני הבית וחוששים שמא אין דינם כסמוכים על שלחן אביהם, [ואז אינם יכולים לברך דלא כבני אשכנז שנוהגים שכל אחד מבני הבית מברך]. מ"מ כשאינם בבית יכוונו שלא לצאת בהדלקת אביהם, ויכולים להדליק בכרכה, וכמ"ש מרן זצ"ל [בשולי מאמר בקובץ מבית לוי חלק י' עמ' צד] בענין

ה. בחורים השוהים בפנימית הישיבה ואוכלים וישנים שם, מעיקר הדין יכולים להדליק הן בחדר האוכל והן בחדרים, בין אם הם נבנין אחד או כבנינים נפרדים. ועדיף שידליקו בחדרם שמיוחד להם יותר מאשר בחדר האוכל ויכולים להדליק גם בביהמ"ד דגם הוא כא' מחדרי הבית שאפשר להדליק בכל אחד מהחדרים.

בחורים הנמצאים כל היום בישיבה ואוכלים שם ובלילה הולכים לביתם לישון, יכולים להדליק בישיבה כיון ששוהים שם כל היום. וגם אם אוכלים רק סעודה אחת בישיבה מותרים להדליק שם. ובביתם יכולים להדליק אפילו אוכלים וישנים בישיבה.

הדלקת בני ישיבה, וז"ל: והיות כי נוהגים כהיום כדעת הפוסקים שאפשר לכוון שלא לצאת אפילו במקום שפטור מן הדין וכעין מדליקין עליו בביתו, הדברים נראים להלכה כנ"ל, וכמדומני שכן סוגיא דעלמא, ע"כ.

ו. בשבט הלוי (ח"ג סי' פ"ג) האריך בדעת הרשב"א והרא"ש בטור ובשו"ע סי' תרע"ז אם להדליק במקום שינה או במקום אכילה. ומסקנתו דבזה"ז ליכא חשדא אם ידליק במקום אכילה ולא במקום שינה, ומכ"ש בבחורי ישיבות, דבני המשפחה מדליקין בבית, פשיטא דאין חשד אם הם ידליקו בישיבה ולא בבית, דאין זה עיקר ביתם. ומיהו בישיבה עצמה בבית א' אין הבדל בין מקום אכילה למקום שינה כמו דאין הבדל בבית פרטי אם מדליק בחדר זה או בחדר אחר. ובישיבות גדולות נראה יותר שידליקו בחדרם כיון שמיוחד להם יותר מחדר האוכל שיש רבים שם ואינו ניכר כ"כ.

ונראה שיכולים להדליק גם בביהמ"ד כיון שהוא באותו בית שאוכל וישן שם והוא כחדר אחר בדירה פרטית, גם אין שום חשד אם לא ידליק בחדר אוכל, וגם הביהמ"ד נקרא בי רבנן ע"ש שדרין שם כל היום ושוהים שם כבביתם וע"כ מותר להם גם לאכול ולשתות שם כמבואר בש"ס ובשו"ע סי' קנ"א ס"א. וגם אם אוכלים רק סעודה אחת בישיבה מותרים להדליק שם, דהא כ' הב"ח בס"י תרע"ז (אות ג') דמה דבעינן שיאכל בקביעות במקום אחד ולא מהני כשאוכל סעודה אחת אצל חבירו בדרך עראי, הוא משום חשד מבני ביתו שיאמרו שלא הדליק כשלא ידליק במקום הרגיל. ומוכח מזה דמעיקר הדין די אם אוכל סעודה בודדת במקום שהוא עכשיו. וכל זה לא שייך בבחורי ישיבה שהם קבועים בישיבה ואין זה עראי, וגם לא שייך חשד בני ביתם, עכת"ד.

ו. מי שישן במקום אחד ואוכל במקום אחר בזמן הזה שמדליקין בפנים ידליק במקום שאוכל שמקום האכילה עיקר^ז. וכל זה כאשר מקום השינה והאכילה שוים ששניהם מיוחדים לו. אבל מי שנוסע להתארח בעיר אחרת ואוכל במקום אחד עם אחרים וישן בבית אחר ויש לו שם חדר מיוחד לעצמו, מקום שינה עיקר וידליק במקום שינה.

ז. הסועד אצל חבירו באקראי [וכגון בן נשוי שהולך לסעוד בבית ההורים] צריך להדליק בביתו ואינו יוצא בהדלקה בבית אחרים^ח, וכן אשה שאין לה בעל ונכנסת לשכנים להדלקת נר חנוכה אף אם אוכלת שם משהו אינה יוצאת בזה וחייבת לחזור ולהדליק בביתה בברכה. [ומ"מ שעשה נסים ושהחיינו נראה דיצאה ולא תכרך שוב]^ט.

אבל מי שמתארח בבית אחרים באכילה ושתיה ליום אחד בלבד, ידליק במקום שנמצא ואינו צריך לשלוח שליח להדליק בביתו מפני החשד דאין שייך חשד בזמנינו^י.

ומרן זצ"ל הורה דגם אם חדרי האוכל והפנימיה בכנינים נפרדים מ"מ דינם כנ"ל. [וכ"כ לדינא להעדיף להדליק בחדרי הפנימיה בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סי' י"ד. ובשו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' מ"ח. ומרן החזו"א זצ"ל היה מורה להדליק בחדר האוכל].

והורה מרן זצ"ל שבחור ישיבה שאוכל וישן בישיבה מ"מ יכול להדליק גם בביתו אפילו אינו אוכל וישן שם, שהרי ביתו הוא.

ז. כ' השו"ע סי' תרע"ז ס"א שאכסנאי צריך להדליק בפתחו אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעה"ב, והטעם משום חשדא. וכ' הרמ"א וי"א דבזה"ז שמדליקין בפנים ממש ידליק במקום שאוכל וכן נהגו. וכ' המ"ב (סקי"א) ועיין באחרונים שכתבו דגם הדיעה הראשונה מודה בזה"ז דכיון שמדליקים בפנים ליכא חשדא מעוברים ושבים, ובני הבית יודעים שהדליק במקום שאוכל.

ח. מ"ב (סי' תרע"ז ס"ק י"ב).

ט. דנראה שיצאה בברכה ששמעה שם, דלא גרע מברכת הרואה.

י. עיין בביאור הלכה (סי' תרע"ז ס"א ד"ה במקום) וז"ל, עיין מ"ב מש"כ דמי

- ח. הנוסע לשבת להתארח בבית אחרים מדליק שם נרותיו בערב שבת. ולגבי מוצאי שבת אם אינו חוזר מאוחר ימתין וידליק בביתו. ואם חוזר מאוחר ידליק היכן שנמצא במשך השבת.²¹
- ט. חתן המתחתן בחנוכה בלילה לאחר זמן הדלקת נרות, ולאחר סעודת הנישואין נכנס לגור בדירתו, מדליק היכן שנמצא בזמן ההדלקה כגון בבית הוריו וכדו'²².
- י. מי שמתארח בבית הארחה, ולא ניתן להדליק שם בחדרו או בחדר האוכל, יכול להדליק בחדר המשמש את האורחים, כגון חדר תה או חדר כניסה (לובי)²³.

סועד אצל חבירו באקראי ויש לו שם בית באותו העיר וכו' ודוקא באופן זה אבל אם הולך הוא וכל אנשי ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות על ח' ימי חנוכה דבר ברור הוא שכיון שסועד וישן שם כל ימי חנוכה אף שביום אוכל אכילת ארעי בביתו, שאינו מדליק אלא בבית שאוכל וישן שם בלילה, דכיון שאין שום אדם בבית למי ידליק. וכ"ש האידנא שההיכר לבני הבית וכיון שישנים בני הבית שם ידליקו [פר"ח עיי"ש] עכ"ל. ושמעתי ממרן זצ"ל דפשיטא שגם המשנה דירתו לשינה ואכילה ליום אחד משנה מקומו ומדליק היכן שנמצא, ולא כתב הפר"ח המשנה לשמונה ימים בדוקא.

- יא. שמעתי ממרן זצ"ל. והיה רגיל לומר בזמנו שמוצ"ש בעיר עכ"פ עד השעה 10.00-10.30 עדיין אינו מאוחר, ובזמנינו הוא מאוחר יותר והכל לפי הענין.
- יב. שמעתי ממרן זצ"ל, כיון דזהו מקום דירתו עתה. וע"ע בשבט הלוי (ח"ח סי' קנ"ח), במי שנוסע לחו"ל מביתו חצי שעה אחר זמן ההדלקה, דכיון שזהו ביתו הקבוע חייב להדליק בביתו כיון דבשעת חלות חיוב ההדלקה הוא בביתו, וזהו ביתו הקבוע גם לעתיד. ואפילו מי שיוצא מביתו לצמיתות בשעה הזאת נראה דידיק בביתו. אלא דיש להסתפק קצת למש"כ הרמ"א סי' תרע"ב ס"ב דבזה"ז א"צ להזהר להדליק בחצי שעה ראשונה, וא"כ בעיקר הלילה יהיה כבר בביתו הקבוע אח"כ, וא"כ זה עיקר ביתו, ועדיין צל"ע בדין זה, עכת"ד.
- יג. דכיון שהחדר משמש את האורחים הרי זה כא' מחדרי הבית.

פרק ד'

מדיני המנורה, השמן והפתילות

- א. יחדר שתהא לו מנורה נאה כפי יכולתו^א. ואם ידו משגת יעשנה של כסף^ב. והמדליק במנורת כסף ומכניס בגביע כלי זכוכית קמץ בנהוג, נחשב כמדליק בכלי כסף, ולא כמדליק בכלי זכוכית^ג, וכן נהג מרן זצ"ל.
- ב. כל השמנים בשרים לנר חנוכה. ומצוה מן המובחר להדליק בשמן זית^ד. שמן זית קרוש העשוי בעין נרות, ונמס ע"י ההדלקה, דינו כשמן זית לנ"ח^ה.
- א. במ"ב (סי' תרע"ג ס"ק כ"ה), כתבו הספרים שטוב שכל אחד יטרח לעשות לו מנורה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפה.
- ב. באר היטב (סו"ס תרע"ג), בשם סדר היום.
- ג. באבני נזר או"ח סי' ת"ק דייק מהחסד לאברהם שמובא בע"ת סי' תרע"ג סקי"ג, שצריך כלי לנר חנוכה וכל שאינו כלי אינו ראוי להדלקה. וכ' בשבה"ל, (ח"ה סי' קנ"ז) ומסיים דאם נימא כהחס"ל ואב"נ, דכלי מעכב בנ"ח א"כ כשהשמן בזכוכית זו נחשב כמדליק בזכוכית. אמנם סתימת הפוסקים דאין דין כלי מעכב, וע"כ קרוב לומר שהזכוכית בטל לעיקר המנורה שהוא כסף ויש לו מעלת זה א-לי ואגוהו, ע"כ. ועוד דכיון דאינו יכול לעמוד בלי סמיכה בטל לגביעי הכסף שמחזיקים אותו. וגם יש צד נוסף דכיון דמשמש את הכסף בטל אליו, וכמו לגבי טומאה דעץ המשמש כלי מתכות בטל אליו ומקבל טומאה, כמבואר בכלים פי"ג מ"ו. וע"כ המדליק בזכוכית שבנר ודאי שיש לו את ההידור של הדלקה במנורת כסף, וכן נהג מרן זצ"ל.
- ד. סי' תרע"ג ס"א.
- ה. שבה"ל (ח"ט סי' קמ"ג), דאף שלהדלקה בביהמ"ק פסול דכיון דנקרש בטל מהות השמן, וכמ"ש הרמב"ם (בפ"א מטומאת אוכלין הי"ט) דשמן שנקרש אינו לא אוכל ולא משקה, וחצי לוג הוא מכלי הלח לקדש שמן המנורה, וא"כ שמן קרוש אינו מתקדש. ואם נקרש אחרי שקדשו בכלי שרת, וקודם ההדלקה יש להסתפק. מ"מ לענין נ"ח אין לדחותו אפילו מהידור, כיון שנמס ע"י ההדלקה, אף דאינו שוה לגמרי לביהמ"ק.

- שמן למאור - [שמן שאינו מומלץ לאכילה] - כשר לנר חנוכה^א.
- ג. קדושת שביעית - יש מחמירים שלא להדליק נר חנוכה בשמן שיש בו קדושת שביעית^ב.
- ד. הדלקה בשמן זית עם פתיל צף - שהפתיל ברוך במעט שעוה - מותרת, ונחשב כהדלקה בשמן זית^ה.
- ה. אינו חייב ליקח בכל יום פתילות חדשות. והמנהג להחליפם בכל יום^ט.

ו. שמעתי ממרן זצ"ל. וביאור הדברים, דשמן זה יש בו חמיצות גבוהה ואינו מומלץ לאכילה. אבל אף שנראה שאינו כשר למקדש, הרי כבר הבאנו דא"צ שיהיה ממש דומיא דמקדש. וגם שמן זה אינו אסור לאכילה, אלא שאינו מומלץ, עכ"פ בכמות גדולה. ואינו דומה לנמצא עכבר בשמן דמאוס הוא ואסור לנר חנוכה, וכמ"ש במ"ב סי' תרע"ג סק"ג מאשל אברהם. [לפעמים השמן אינו דולק כראוי וכדאי לבדוק לפני חנוכה].

ז. בשבה"ל (ח"א סי' קפ"ד) הביא דעת הרידב"ז ואמרי יושר (סי' ק'), ובשערי דיעה (ח"ב סי' ט) שאוסרים, כיון שאסור להשתמש לאורה, וע"ש באריכות. ומסיק דלהלכה יש להחמיר אע"פ שאין טעם האוסרים ברור. ולענין הדלקה בשמן ספיחין הניח בצ"ע ע"ש.

ח. שמעתי ממרן זצ"ל, ועיין בשבה"ל (ח"ח סי' קנ"ז) דאין בזה חשש שברגע ראשון נדלק נר שעוה, ורק אח"כ הפתילה, דזו צורת הפתילה שראויה להדלקה ויוצא הדלקה ראשונה בגדר הדלקה עושה מצוה עד שתתפוס הפתילה שהוא זמן קצר מאוד ודו"ק, ע"כ. וכן נראה שהשעוה נימסת מיד כשמקריבים האש להדליק הפתילה, והפתילה עצמה נדלקת. [וכן אין חשש כמה שהפתילה קצרה ואין בשמן שכנגדה שיעור לחצי שעה, כיון שהפתילה יורדת מאיליה במשך הזמן כשהשמן מתמעט].

ט. בשו"ע סי' תרע"ד ס"ה, דאין צריך להחליף הפתילות בכל יום, וכן נהג מרן החת"ס זי"ע. אמנם בד"מ בשם הכלבו ואבודרהם דמ"מ נהגו להחליפם. ובלקט יושר כתב שכן נהג רבו - התרוה"ד. וכן נהגו מרן זצ"ל ורבים מגדולי ישראל. [ובמאירי שבת (כ"א ב') כתב שהוא דומיא דמקדש שהחליפו הפתילות כל יום].

ההדלקה

- ו. בירך על ההדלקה ונפלה המנורה ונשפך השמן ורוצה להדליק במנורה של אחרת המוכנה שם, יש להסתפק אם יברך שוב או ידליק בלי ברכה ודעביר כמר עביר.¹
- ז. איסור הנאה מנר חנוכה - נר חנוכה אסור להשתמש לאורה י"א ואף להתחמם בהם וכדומה אסור י"ב.
- ח. נרות חנוכה שמפיצים ריח ע"י הדלקתם, אין איסור ליהנות מהריח י"ג.

פרק ה'

הדלקת נרות חנוכה בערב שבת ובמוצאי שבת

הדלקת נרות בערב שבת

- א. בערב שבת מדליקין תחלה נרות חנוכה, ואח"כ נרות שבת. ומברכים על הדלקת נרות החנוכה, אף שמדליקין בעוד היום גדול.^א
- י. שבה"ל (ח"ט סי' נ"ט), דבסי' כ"ה נחלקו האחרונים בהמבואר בשו"ע שאם בירך על התפילין ונפסקה הרצועה קודם ההנחה דא"צ לברך. וכ' בשע"ת ובמאמר מרדכי שאם צריך להניח תפילין אחרות צריך לברך. ובדע"ת הביא מנהר שלום שא"צ לברך. ובמאסף לכל המתנות הביא דעות החולקים בזה. וע"כ הרוצה יכול לברך ומי שאינו מברך אינו משתבש, וע"ש.
- יא. סי' תרע"ג ס"א ע"ש. [ועייין בשבה"ל (ח"ג סי' צ"ו ב' וח"ה סי' ס"ט].
- יב. שבה"ל (חי"א סי' קס"ד), לדעת בעה"מ ריש פ"ב דשבת דאיסור תשמיש משום דדמיא למנורת המקדש ודאי דאסור, ואפילו להרמב"ן במלחמות שם שחולק ע"ז, מ"מ מפורש דאיסור השימוש בנר הוא בכל ההשתמשויות ע"ש.
- יג. שמעתי ממרן זצ"ל, וכ"כ בשבה"ל (חי"א סי' קס"ד) לפי שאין הנר עצמו מוציא ריח אלא דבר אחר שמעורב בו, וא"כ אין בזה הנאה מנר חנוכה.
- יד. סי' תרע"ט ס"א. ועייין בשבט הלוי (ח"ח סי' קנ"ד). זמן ההדלקה הוא מעט קודם

ובלבד שיהא אחר פלג המנחה^ב וצריך ליתן שמן שידלק עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים^ג.

ב. אף הרגילים להתפלל בער"ש מנחה לפני השקיעה מ"מ יש מהם המתפללים מנחה בערב שבת חנוכה מוקדם יותר [מנחה גדולה], כדי להדליק נרות חנוכה לאחר מנחה^ד, וכן נהג מרן זצ"ל.

ג. יזהר שלא להעמיד המנורה במקום שעלול לכבות בשבת ע"י פתיחת וסגירת הדלת^ה.

זמן הדלקת נרות שבכל מקום לפי מנהגו. ובפמ"ג (סי' תרע"ט במ"ז א') כתב, ולכאורה נראה בער"ש יזמין תחלה נ"ח בשמן ופתילות ולא יזמין השרגות עם הנרות על השלחן לנר שבת, די"ל כל שאין שניהם לפניו לא אמרינן תדיר קודם, ואין עת האסוף פה. גם דלא ליהוי ככיסופא לנר שבת, ע"כ טוב לעשות כן, עכ"ל. [סתמת הדברים שמיירי גם כאשר האשה מדליקה את נרות השבת, ולא שהוא מדליק שניהם, כיון שחובת ההדלקה היא חובת שניהם]. ושמעתי ממרן זצ"ל שלא נהגו לחשוש לזה (מפאת קוצר הזמן).

ב. וצריכים להזהר שלא להדליק סמוך לשקיעה ואף הנוהגים כר"ת [שזמן פלג המנחה לר"ת סמוך לשקיעה ראשונה] שלש דקות לפני השקיעה^ה, מ"מ לא יאחרו להדליק עד סמוך לשקיעה ראשונה מחשש חילול שבת.

ג. אחרונים, במ"ב ס"ק ב'.

ד. במ"ב סק"ב כתבו האחרונים (שע"ת ופמ"ג) דנכון לכתחלה שיתפלל מנחה תחלה ואח"כ ידליק [וכן מובא שנהג בעל הדברי חיים מצאנז זצ"ל, ועי' בשו"ת דברי משה סי' ט"ו מ"ש בזה]. ובשעה"צ (סק"ז) כתב, דאל"ה נראה קצת כתרתי דסתר, דכיון דמדליק בעוד היום גדול ע"כ סומך על הקולא דמפלג המנחה ולמעלה נוכל לעשותו כמו לילה וא"כ איך יתפלל אח"כ מנחה [פמ"ג בסו"ס תרע"א (ומ"מ משמע שם דכל זה דוקא בדאפשר ליה. וגם דבאמת זה שייך רק אם הוא הרבה קודם שקיעה), ודה"ח ונזירות שמשון], עכ"ד. [ועיין בשו"ת צור יעקב (פרוביז'נא) במ"ש ליישב מנהג המתפללים מנחה סמוך לשקיעת החמה כמו בכל ער"ש, ומקדימין נ"ח למנחה].

ה. סי' תרפ"ה ס"א.

ד. קמן שהגיע לחינוך המדליק נר חנוכה בע"ש מספיק שידליק נר אחד גדול שידלק עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים ושאר הנרות מותר שיהיו קמנים יותר.¹

הדלקת נרות במוצאי שבת

ה. ישתדל שלא להתאחר ולהתעכב, כדי שלא ידליק נרות חנוכה זמן רב אחר צאת השבת. והנוהגים בצאת השבת כל השנה כשיטת ר"ת, לא ידליקו נרות חנוכה קודם זמן זה.²

ו. מדליקין נר חנוכה בביהכ"נ אחר התפלה לפני עלינו, ולפני הבדלה.³ ובבית מדרש על הכוס ואח"כ מדליק נרות חנוכה.⁴

ואם מניחו על כסא נעשה הכסא בסיס לדבר האסור. וע"כ אם צריך להזיז אח"כ את הכסא יזיזנו כלאחר יד. ואף אם מניח על המגש משהו חשוב כשעון זהב וכדו' שמעתי ממרן זצ"ל שאין מועיל להחשיכו בכסיס לאיסור ולהיתר כיון שאין המגש מקומו של חפץ ההיתר. אבל כשמניח על השלחן חפץ של היתר, נחשב בסיס לאיסור ולהיתר שמקומם של חפצים הוא על השלחן.

ז. שמעתי ממרן זצ"ל. דהמ"ב (סי' תרע"ה ס"ק י"ד) כתב דלקטן סגי שידליק נר א' בכל לילה לכו"ע, ואף שנוהגין שמדליק כמהדרין מן המהדרין, מ"מ בער"ש אפשר להקל יותר.

ח. מרן זצ"ל היה מזרז שלא להתעכב כדי שלא להדליק נרות מאוחר, [ובמעשה רב להגר"א אות רל"ז כתב להזדרז במוצ"ש שלא יעבור הזמן דתכלה רגל מן השוק]. ומ"מ אמר מרן זצ"ל שהנוהגים כר"ת לא יקדימו.

ט. סימן תרפ"א ס"ב.

י. דעת המחבר ורמ"א סי' תרפ"א ס"ב דמדליקין קודם הבדלה. וכ' המ"ב דהט"ז ועוד כמה אחרונים [עיין בביאור הלכה] דקיימי בשיטתו, סוברים דהבדלה קודמת דתדיר קודם וע"כ בביהכ"נ אין לשנות המנהג. ובבית דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. וכ"כ להלכה בקצש"ע סי' קל"ט סי"ז, ובערוך השלחן כ' שכן המנהג. ועיין בשבט הלוי (ח"ו סי' פ"ה) בבירור השיטות.

ושרים המבדיל ומקפלים הטלית כנהוג, לאחר הדלקת הנרות.

ל' כסלו א' דר"ח טבת תשפ"ג

מי שנולד בל' כסלו, ובשנה שנעשה בר מצוה או בת מצוה טבת מלא, נעשה בר מצוה בל' כסלו.

ולכן מי שיום הולדתו בל' כסלו, נעשה בר מצוה השנה בל' כסלו, כיון שבשנה שנולדו תש"ע (לבן) ותשע"א (לבת) נולדו בל' כסלו, נעשים בני מצוה בל' כסלו, לכל הדיעות.

מזל טוב

בן שיוולד השנה בכ' כסלו, יהיה בר מצוה בשנת תשצ"ו, וכיון שהיא תהיה שנה חסירה יהיה בר מצוה בר"ח א' טבת.

ובת שתולד השנה בל' כסלו, תהיה בת מצוה בשנת תשצ"ה, שתהיה שנה מליאה, ותיעשה בת מצוה בל' כסלו (מ"ב סי' נ"ה סקמ"ה).

קביעת יום היארצייט למוי שנפטר בל' כסלו

אם השנה הראשונה מליאה נקבע היא"צ לראש חודש, בשנה הראשונה א' דר"ח ל' כסלו, ובשנים הבאות גם אם הן חסרות, תמיד היא"צ בר"ח א' טבת.

ואם השנה הראשונה לפטירה שנה חסרה, נקבע היא"צ לב"ט בחודש, וכן מנהג העולם. (מ"ב סי' תקס"ח ס"ק מ"ב).

והורה מרן וצ"ל שמו"מ יאמרו קדיש פעם אחת גם בא' בטבת.

חנוכת המשכן

בזכרוני ששמעתי לפני עשרות שנים בא' מלילות החנוכה ממרן זצ"ל את דברי שו"ת תשובה מאהבה בנושא חנוכת המשכן, והובא בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' קצ"ד שנביא להלן.

המתיקות של הדברים היתה נפלאה, וכמו שסיים בהעתקת הדברים ודפח"ח.

א. בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' רפ"ט) נשאל מפני מה בחשבון חנוכת המשכן בסוף פרשת נשא בקערות ובמזרקות לא כתוב שניהם מלאים סלת, ובכפות נאמר מלאות קטורת. והרי בקרבנות של כל יום נאמר שניהם מלאים סלת ובכף מליאה קטורת, ומדוע בחשבון הכולל נשתנה הדבר.

והשיב די"ל דאיתא (שבועות טו.) כל הכלים שעשה משה משיחתו מקדשתו, מכאן ואילך עבודתו מחנכתו. ובגמ' מעילה (י' ע"א) איתא דמנחות שקדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבוי ובמחוסר כיפורים "ובלינה". וכלים אלו של חנוכת הבית היו כבר אחרי משיחת המשכן וכליו כמו שדרשו חז"ל אותם במשיחה ולדורות בחינוך. וכאשר נותן לתוך הכלי, עבודתו מחנכתו שיהיה כלי שרת, וממילא נפסל בלינה. (ובגמ' זבחים פח ע"א) שהמזרקות מקדשות אפילו יבש שנאמר שניהם מלאים סלת ע"ש).

והנה כתיב ויקריבו הנשאים את קרבנם לפני המזבח, שהביאו הכל ביחד לפני ההקרבה. ואז עדיין לא ידעו איך יקריבו אם כסדר המסעות, או כסדר תולדותם, או כולם ביום אחד, או כל אחד ביומו (ע"ש ברש"י ובמדרשים), עד שנאמר למשה רבינו נשיא אחד ליום וגו'.

ולכן לא היו יכולים להביא את הקערות ומזרקות מלאים סלת, כי אם לא יקריבו היום יפסלו בלינה. אבל את הכפות הביאו מלאים קטורת, כמבואר בגמ' (שבועות י"א) בקטורת שהיתה במכתשת שהיא כלי שרת, אלא מעתה תפסל בלינה, ומשני שאני קטורת הואיל וצורתה כל השנה, הילכך לא מיפסל בלינה, אף כשנתנוה אח"כ בכף שהיא כלי שרת. ומה שמבואר במשנה דמיפסל בלינה, כתבו התוספות בשיטת רש"י דזה רק מדרבנן אטו שאר הקרבות, ומה"ת אין קטורת נפסל בלינה.

ולכן היו יכולים לקדש הקטורת בכף אף בספק שמא לא יקריבו, כיון שאינו נפסל בלינה, עבת"ד, ודפח"ח.

וכן מצאתי בס' ושב כהן ובמשך חכמה (פרשת נשא).

ב. אמנם כ"ז לדעת רש"י שאין קטורת נפסלת בלינה בכלי שרת אבל דעת התוס' שם שרק אחרי הנחה במכתשת לא נפסל, אבל אם יניחוהו בכף שהוא כלי שרת נפסל בלינה מה"ת, עדיין לא מיושב.

ויש ליישב ע"פ דרכו גם לדעת התוס', דיש לדקדק עוד מדוע בסלת נאמר בכל יום שניהם מלאים סלת בלולה בשמן "למנחה" שהוא לצורך מנחה, ובקטורת לא נאמר מלאה קטורת להקטרה. (ואף שי"ל ששם העצם של קטורת מורה על הקטרה, משא"כ אצל סלת, אבל לדרכינו יובן יותר).

דהנה במנחות (נ' ע"ב) ת"ר זה קטורת [של הנשיאים] שעלתה ליחיד על מזבח החיצון והוראת שעה היתה. היינו שאסור להעלות קטורת של יחיד לא על מזבח הפנימי ולא על מזבח החיצון, והוראת שעה היתה.

וכשהקדישו הנשיאים מנחה ידעו שתיקרב המנחה בלולה בשמן בנדבה [דרש"י פי' במנחות (ח'): שניהם מלאים סלת ובמנחת נסכים קמשתעי דמעונה שמן. וכתבו המלבי"ם (בפ' שמיני ובפר' נשא) ובשב הכהן (זבחים ק"א ומנחות ח') דהוראת שעה היתה. אמנם בשיטמ"ק (שם אות ל') חולק על רש"י וכתב שהוא מנחת נדבה בעלמא]. אבל הקטורת שהיא קטורת יחיד לא יוכלו להקריב בלי הוראת שעה, ולכן לא הקדישו את הקטורת להקרבה בודאי, רק בקדושת דמים, ולכן לא כתיב מלאה קטורת להקטרה, משא"כ במנחה נאמר למנחה כיון שידעו שיקרב.

וא"כ גם לגבי חינוך הכלי לכלי שרת, הסלת והשמן קידשו מיד ונפסל בלינה, משא"כ הקטורת שהוא של יחיד ואינו ראוי לכלי שרת וכל שאינו ראוי אין כלי שרת מקדשו, עיין זבחים סז; וא"כ לא נעשו כלי שרת כלל. ואף שהיה אח"כ הוראת שעה להקריב הקטורת, נראה שחל על כל אחד ביומו בעת שהקריב דכל הקרבה חידוש בפ"ע הוא וא"ש גם לשיטת התוספות.

הדלקת הנרות להראות ולגלות הנס

כתב הרמב"ם בתחילת להלכות חנוכה (פ"ג ה"ג), ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמונת הימים האלו שתחילתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל, ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס, עכ"ל.

ויש מקום לדקדק בדבריו מהו הלשון "להראות ולגלות הנס", ובשלמא "לגלות" כוונתו שע"י שמדליקין נרות חנוכה מגלים לכל שהיה נס בנרות המנורה, אבל מהו "להראות" את הנס, האם שייך להראות את הנס כהיום הזה. עוד יש לדקדק במה שאמרו בגמ' (שבת כא:), לשנה אחרת קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה, וכבר הקשו המפרשים, שלא נזכר כאן שקבעו להדלק נר חנוכה, אלא קבעום ועשאוּם י"ט בהלל והודאה.

ונראה לומר דהלל וההודאה קאי על מה שנברו בית חשמונאי ונצחו במלחמתם עם היוונים. והנה כבר נתבאר, שבאמת לא מצינו שהכתוב יאריך בענייני המלחמות שהיו לישראל, ואפילו המלחמה בנחל ארנון לא נכתבה אלא ברמז שבשירת הבאר (במדבר כא, יד), על כן יאמר בספר מלחמות ה' וגו' (עי' פירש"י שם). ואיתא בגמ' (ע"ז ב:), שלעתיד לבוא יכנסו כל האומות לפני הקב"ה. נכנסה לפניו מלכות רומי תחילה וכו' ונכנסה מלכות פרס אחריה וכו', אומרים לפניו, רבש"ע הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכלם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. א"ל הקב"ה כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם וכו', מלחמות אני עשית, שנאמר (שמות טו, ג) ה' איש מלחמה, ע"כ. הרי שאף שכל המלחמות שהיו בעולם והעברת המלכים מכיסאותיהם, כולן יש ה' עשתה, אעפ"כ לא הוזכרו בכתוב.

וכן עצם המלחמות הגדולות והעצומות של החשמונאים, לא הוזכרו בדברי חז"ל, ומה שהוזכר ביותר, זה נס הפך שמן, ורק בתפילת ועל הנסים מזכירים "מסרת גיבורים ביד חלשים", ותו לא.

והמעם הוא, כי בשעת נצחון של מלחמה עדיין א"א לדעת אם זהו מצד הקדושה או ח"ו מצד אחר, ואפילו כשרואים שנעשים נסים גדולים אין לדעת אם הם נחשבים

בכלל הנסים או לא, כמו שארע כן הרבה פעמים, אלא צריכים לראות אות מיוחד מן השמים על כך שגם זה בכלל הניסים יחשב.

וכן היה כשגברו בית החשמונאי ונצחו את היוונים עדין לא זכו לאות מן השמים שהנצחון היה כח עליון ולא גבורה אנושית בעלמא שמכוחה נצחו, ורק אח"כ כשנכנסו להיכל ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, שלא היה בו להדליק אלא לילה אחת ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, אזי ראוי שמעשיהם רצויים לפני הקב"ה, כי נס כעין זה לא נעשה אלא כשעושים רצונו של מקום.

ע"ד שמצינו בגמ' (יומא לט.) ארבעים שנה ששימש שמעון הצדיק היה נר מערבי דולק, מכאן ואילך פעמים דולק פעמים כבה, ע"כ. ובמדרש תנחומא (תצוה ג) איתא, א"ר חנינא סגן הכהנים אני הייתי משמש בבית המקדש ומעשה נסים היה במנורה, משהיו מדליקים אותה מראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת. ופעם אחת לא עשו הויתים שמן, התחילו הכהנים לכבות [וי"ג לכבות]. ואמר רבי חנינא סגן הכהנים אני הייתי בביהמ"ק ומצאתי מנורה דליקה יותר ממה שהיתה דליקה כל ימות השנה, ראה מעשה נסים וכו', ע"כ. וביאור הגירסא התחילו הכהנים לכבות, היינו כדי לקיים מצות הדלקת המנורה. וחזונו מהכא בחינת מאמר חז"ל (שבת כב:): על המנורה, עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל.

על כן לא הזכרו בדברי חז"ל מעשי הגבורה של המלחמות, אלא רק את הנס של השמן, כי רק על ידו הוברר שהמלחמות גם הם מעשי ניסים הן, כי כיון שנעשה הנס במנורה שהיא עדות שהשכינה שורה בישראל, הוברר שהתכלית של מלחמות החשמונאים לא היתה לשם נצחון ארצי וגשמי אלא לשם דבר עילאי.

נמצא איפוא שבהדלקת נרות חנוכה יש שני ענינים, האחד, "להראות", כפשוטו, לשם פרסומי ניסא של נס פך השמן. והשני, "לגלות" שהניצחון במלחמה גם הוא נס שמקורו מכח הקדושה ולא מכח אחר ח"ו, וזהו שכתב הרמב"ם, "ומדליקין בהן הנרות וכו' להראות ולגלות הנס".

מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל

מה שתיקנו חז"ל (שבת כב.) שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, יבואר עפ"י מה שכתבו בספרים, שבגלות יוון לא היו יכולים בני"י לשמור תורה ומצוות בפרהסיא, מחמת גזירות היונים, והיו מתחבאים בסתר ובאים במערות, ללמוד תורה ולקיים מצוות, ולכן כשזכו לנסים ונפלאות דחנוכה וניצחו את היונים, וכבר היו יכולים להפיץ ולהשיע תורה ומצוות ברחובות קריה, תקנו להדליק את הנר על פתח הבית מבחוץ דייקא (עי' בני יששכר כסלו מאמר ג, לט).

לעומת זה, הענין של מצות מזוזה הוא להפך, להשפיע על הבית הישראלי מבפנים, והיא מרמזת על חינוך הבית. ע"כ עפ"י דין יש לקבוע את המזוזה בתוך חלל הפתח (יו"ד סי' רפ"ט סעי' ב'), מה שאין כן, מקום הדלקתו של נר חנוכה הוא על פתח ביתו מבחוץ (שבת כא: ואו"ח סי' תרע"א סעי' ה'), להורות את מהות נס חנוכה, שבני"י חזרו להשפיע ולהאיר את אור התורה בחוץ, בריש גלי ולא בסתר, והשיבו את החינוך לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, שבטל בשעה שהיונים גזרו עליו ואסרו אותו. והיהודים היראים ושלמים שבאותו הדור, שהיו צריכים לעמוד בנסיון הקשה של הדעות הכוזבות, שביקשו היונים להחדיר בקרב ישראל, התגברו על כל הנסיונות ע"י כח התורה בלבד.

אמנם לפני שהאדם משפיע את אור התורה חוצה, הוא צריך להקדים ולעסוק בתיקון ביתו ולהשפיע על השלמת אנשי ביתו בדרכי התורה והיראה, ורק אחר שהשלים עם זה, יכול להאיר בנר מצוה ותורה אור גם על אחרים, ללמדם דרך ה'. והו, מזוזה מימין - בפנים, בתוך חלל הפתח, ונר חנוכה משמאל - על פתח ביתו מבחוץ.